

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԱՂԱ ՆԱԶԱՐ

[Հ. Է. Ք. Ե. Ք.]

Հետազոտություն

1912

ԱՐՄԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՃԱՌԱՆՈՅԻ

Ե. ՊՈՒԻՍ

891. 99

Խ-74

ՏՊԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՃԱՌԱՆՈՅԻ

19 NOV 2011

904

15-74

ԱԻ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԱՂԱ ՆԱԶԱՐ

[Հ Ի Ք Ն Ա Թ]

Հրատարակութիւն
ԱՐԾԻԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԻ

1912
Կ. ՊՈԼԻՍ

Աղա Նազար

Նազարը մի փոքրիկ գիւղի գլխիւ էր:

Շատ աղքատ ու անշնորհք մարդու մէկն էր, ծոյլ ու անճարակ. թուքը անսպառ վազում էր բերանից. դրա համար էլ գիւղում նրան «փախնքոտ Նազար» էին կոչում:

Հաստիկ ու կարճ էր հասակով, հաստ գօտի էր կապում, որի մի կողմից միշտ քաշ էր ընկած կարմիր մեծ թաշկինակը, իսկ միւս կողմը միշտ խրած կար գրիչ-մեկանը: Որտեղից էր, ինչպէ՞ս էր եղել, այբ ու բէնը իրարուց զատել էր սովորել նա, և այդ պատճառով էլ գիւղի միակ «գիտնակ մարդն» էր համարում իրեն:

Մի աչքաբաց կնիկ ունէր, որ օր ու գիշեր հարեւանների դրանը աշխատում էր, հաց էր թխում, կով կթում և դրանով տունը պահում: Նազարն իր աշխատած չնչին բանը տալիս էր ծխախոտի և օղիի. տան համար օգուտ չունէր. դեռ լաւ էր, որ ցերեկն էլ փորը դուրս էր քրցում այս ու այն հարեւանի կամ ուէսի տանը:

Ո՛չ աղայ ունէին, ո՛չ աղջիկ. մենակ մի սեւ էջ ունէին, չորս հաւ և մի աքլոր: Գիւղի եղեր-

41743-62

քին էլ մի երկաշքանի փլփլկած խրճիթ ունէին. մի աշքում մարդ ու կնիկ էին պառկում, միւսումն էլ էջն ու աքլորի ընտանիքը: Այնպէս փլփլկած էր խրճիթը, որ երբ հաւերը երդիքը քշող էին անում, հողը մաղուում էր անձրեւի պէս, իսկ վայ թէ էշը իր փողը փչէր— ողջ խրճիթը կը դողդղար: Եւ երբ քամի էր լինում, մազ էր մնում, որ տունը բրդուճ անէր, տանէր:

— Այ մարդ, — գանգատուում էր կնիկը, — ոչ բարով ես էլ աշխարք մտայ, մարդ առայ, էսպէս էլ օր կը լինի, էսպէս էլ ապրո՞ւստ կը լինի, որ մենք ենք անում:

— Ի՞նչ անեմ, այ կնիկ. — ասում էր Նազարը, — ես էլ գիտեմ, որ գէշ է, ճարս ի՞նչ է. մարդս պիտի բախտ ունենայ, բախտ. խեղճ ու կտրիճութիւն դարտակ բաներ են, թէ չէ, ի՞նչ է դո՛ւ ասա, ես հօ խելառ չեմ, պատճառն ի՞նչ է, որ աղքատ եմ:

— Խելառ չես, բայց խելօքի պէս էլ չես. ախր, այ մարդ, բախտս ո՞րն է, հօ նստածդ տեղը պուտուկով ոսկի չպիտի՞ գտնես. գնա, — խրատում էր խեղճ կնիկը, գնա, գլուխդ տո՛ւր քարին, քարը տո՛ւր գլխիդ, տես, փող չե՞ս վաստակի, յետոյ խանութ բաց, որ մենք էլ մարդու շաքք մտնենք, օր տեսնենք:

— Կնիկ, դո՛ւ կնիկ ես, հէ՛շ կը խօսիս. ասել եմ ու էլի կ'ասեմ թէ՛ բախտն է բանը. բախտը որ տայ մարդուս, նստած տեղը թոնիրով լիքը

ոսկի կուտայ: Ի՞նչ է, ես ո՞ւմից պակաս տղա-մարդ եմ որ, ողջ գեղի գիտունը ես եմ, բայց արի տես որ, բախտ չունիմ. Ռէսն ի՞նչ է իմ քովս, Տէրատէրանց Պօղոս աղան ի՞նչ է իմ քովս, նրանց ես մի բրդուճ կ'անեմ, կ'ուտեմ, թէ խելքի, թէ կտրիճութեան կողմից. բայց տես, որ նրանք բախտ ունին ու գոմշի տկով ոսկի:

— Հա, դու էիր պակաս՝ նրանց չհաւնելու, — ծաղրում էր կնիկը, հլա՛ մէկ քիթ ու բերանդ սրբիր, նոր խօսիր:

— Պապանձւիւր, — գոռում էր Նազարը, — կնիկն ի՞նչ է որ, իր մարդու, իր գլխաւորի վրայ էսպէս ամբարտաւան բերան բանայ... ախ, բախտ չունիմ, բախտ որ ունենայի. թագաւորի աղջիկը կնիկս կը լինէր, չէ թէ քեզ պէս անըզգամը:

Ու զայրացած դուրս էր թռչում, դուռը բարկացած գարկում խեղճ կնկայ երեսին, նստում էր սև էշը, մէկ ձեռքը երկայն մահակը բռնած, մէկէլով դաստակը ժանգոտ թրի, որ իբրև գզիր կապել էր մէջքին և չօ-չօ հրամայելով ու ասպանդակելով էշը՝ քշում էր գիւղամէջ, բերնին դրած չիբուխը, որից ծուխը բարձրանում էր թոնրի պէս:

Գիւղի երախաները վազ էին տալիս նրա ետեւից ու բղաւում:

— Բարով տեսանք, փախնքոտ Նազար, էդ հրեղէն ձիով աւազակները բռնելո՞ւ կ'երթաս, բարի յաջողում:

Կատարում էր Նազարը, երկայն մահակով հարուածում էր ամին ընկած շարաճճիներին ու խրատում:

— Ձեներդ, լակոտներ. ես ձեր հօր տեղն եմ, ձեր հօրերից մեծ մարդ եմ, ես Աղա Նազար եմ, սուսէք, թէ չէ էս թուրով ականջներդ կը կտրեմ:

— Մեղայ, մեղայ, Աղա Նազար, Աղա Նազար. բարով եկար, բարով եկար:

— Ապրիք, ձագուկներս, Եգպէս ասէք Աղա Նազար:

ՆԵ ԳՈՏ ՈՒ ԳՈՒԼԱՐԹ ԳՆՈՒՄ ԷՐ ՆԱԶԱՐԸ, ՌԷՍԻ ԴՐԱՆ ԿԱՆԳՆՈՒՄ. ՌԷՍԻ ԿՐԱՄԱՆՆԵՐԸ ՄԱՆՈՒՄ ԷՐ ԱՅՍ ՄՈՒՆԻԿ ԱՅՆ ՄՈՒՆԸ ՈՒ ՄԻ ՄԵՂ ՄԱԾՈՒՆ ԷՐ ՈՒՄՈՒՄ, ՄԻ ՄԵՂ ՄԻ ՕՂԻ ՎԱՅԵՐՈՒՄ, ՄԻ ՈՒՐԻՉ ՄԵՂ ՄԻ ԿԱԼԿԻԹ ԿՈՒԼ ՄԱՅԻՍ:

ՕՐԸ ՄԹՆՈՒՄ ԷՐ, Լ ԱՂԱ ՆԱԶԱՐԸ ԿՈՒՂՄ ՈՒ ԿԱՐԲԱԾ ԻՐ ԻՉՈՒ ԿԵՄ ԴԱՌՆՈՒՄ ԷՐ ՄՈՒՆ:

ՄԻ ԵՐԵԿՈՅ ԽԵՂԸ ԿՆԻԿԸ ՎԱՌԵԼ ԷՐ ՕՃԱԽԸ, ՎՐԱՆ ԴՐԵԼ ԷՐ ՉՐՈՎ ԻՒ ՄԻ ԿԱԼԷ ԱՄԱՆ, ՄԷՂՆ ԷԼ ՄԻ ՔԱՆԻ ԿԱՄ ԿԱՐՄԻՐ ՄԱԿ:

ՆԱԶԱՐԸ ԱՂԱՅԻ ՆԱՄԱՆ ԹԻԿՆ ԷՐ ՄԼԵԼ ԽՈՒԹԻ ՎՐԱՅ, ԱՄԷՆ ՕՐԼԱՅ ԱԷՍ ԱՅՍՕՐ ԷԼ ԳՂՈՒԽԸ ՄԱՔ ԷՐ, ԱՍԼԱՆԻ ԿԱԹ ԿԱՐ ՓՈՐԻ ՄԷՂ. ԿԱ, ԹԻԿՆ ԷՐ ՄՈՒԼԵԼ, չԻՐՈՒԽԸ ՎԱՌԵԼ ՈՒ ՄԻՄՔ ԷՐ ԱՆՈՒՄ:

— ԱՅ ԿՆԻԿ, ՄԻՄՔ ԵՄ ԱՆՈՒՄ ԱՂԽԱՐՔԻ

ԲԱՆԻՐ, ՄԵՐ ԳԵՂԸ ԻՆՃՆԻԿ ԽԵԼՕՔ, ԲԱՆԳԷՄ ՈՒ ԿՈՒՐԻՃ ՄԷԿԸ ՉԿԱՅ. ԷՍ ՕՐ ՌԷՍԻՆ ՈՒ ԳԵՂԻ ԻՉԱՆՆԵՐԻՆ, ԿՂՈՒԳԵՄ ԱՍԵԼ, ԻՉԽԱՆՆԵՐԻՆ ԷՆԱԷՍ ԽԱՄԱՄՈՒՆ ԲԱՆԵՐ ԱՍԻ, ՈՐ ԲԵՐԱՆՆԵՐԸ ԲԱԳ ԱՄԱԳԻՆ, ԿՐԱՄԱ, ՕԳՈՒՄՆ ԽՆՆ. ՄԱՐԴ ԱԽԻՐ ԲԱԽԱՄԱՆՈՐ ԱՍՄՈՂԻ ՄԱԿ ԾՆԱԾ ԼԻՆԻ:

ԿԻՆԸ ԼՈՒՈ ԷՐ. ՍԻՐՄ ՆՈՒՆԷՐ ԽՕՍԵԼՈՒ. ԱՅՍՕՐ ԽԵՂԸՐ ԱՌԱԼՕՄԻԿ ՄԻՆՆԻ ԵՐԵԿՈՅ ՈՒՄՔԻ ՎՐԱՅ ԷՐ ԵՂԵԼ, ԿԱՐԵԼԱՆԻ ԲՈՒՐԴՆ ԷՐ ԼԱԳԵԼ ԳԵՄԻ ՄԷՂ ՈՒ ԱՍՄՈՒԿ յՈԳՆԵԼ ԷՐ:

— ԿՆԻԿ, ԱՍԵԼ Է ԱՍՄՈՂԸ ԹԷ՝ ԲԱԽԱՆ ՈՐ ԿԱՅ ՈՍԿԻ ԿԱԼԿԻԹ ԱԾՈՂ ՄԻ ԿՈՅՐ ԿԱԼ Է, ՈՐ ԱՆԱՐԺԱՆՆԵՐԻ ԳՈԳԻ ՄԷՂՆ Է ԻՐ ԲՆԿԱՂԸ ԴՆՈՒՄ. ԽՆՆ ԽԱՄԱՄՈՒՆ ԽՕՍՔ. . .

ԱՂԱ ՆԱԶԱՐԸ, ՔԷՓԸ ՄԵՂԸ, ԽՕՍՈՒՄ ԷՐ ՈՒ ԽՕՍՈՒՄ, ԱՌԱՆԳ ԱԿԱՄԱՍԽԱՆ ԱՌՆԵՐՈՒ:

ՀԱԳ ԿԵՐԱՆ, ԱՂԹԱՆ, ԱԿԱՄՐԱՍՄՈՒԵԳԻՆ ՔՆԵՒՈՒ, ԱՌՈՐՈՅԹ ԷՐ, ՈՐ ՔՆԵՐՈՒԵԳ ԱՌԱՂ ՄԻՉՄ ԻՐԱՐ ԿԵՄ ԵՆՈՒՄ ԷԼԻՆ, ԻՉՈՒՆ ՆԱՅՈՒՄ, ԽՈՒՄ ՄԱՂԻԱ ՈՒ ԴԱՌՆՈՒՄ. ԽՆՆ ԱՌՈՐՈՅԹ. ՃՂԱՐԻՄԱՆ ԱՅՆ ԷՐ ՈՐ ՆԱԶԱՐԸ ՎԱԽԵՆՈՒՄ ԷՐ ԳԻՉԵՐԸ ՄԻՆԱԿ ԴՈՒՐԱ ԳԱՂ Լ ԴՐԱ ԿԱՄԱՐ ԷԼ ԱՄԷՆ ԱՆԳԱՄ ԱՍՈՒՄ ԷՐ ԿՆԿԱՆԸ ԹԷ՝ ԿՆԻԿ, ԴՈՒ ՃՐՐԱԳՐ ԲՈՆԷ, ԼՈՅԱ ԱՐԱ, ԵՍ ՄԵՆՆԵՄ ԻՉՈՒ ԱՌԱՂԸ ԲԱՆ ԿԱՅ ԹԷ ՆԷ:

ԿԻՆԸ ՃՐԱԳՐ ԲՈՆԵԼ ԷՐ, ՆԱԶԱՐԸ ԴՈՒՈՐ ԲԱԳԵԳ. ԱՄԱՌԼԱՅ ԵՐԿՆՔԻ ԵՐԵՍԻՆ ՉՈՂԻՆ ԷԼԻՆ ՄԱՂԻԱ ՈՍԿԻ ԱՍՄՈՂԵՐԸ:

— Կնիկ, այ կնիկ, թէ որ բախտ ունենամ, մեծ մարդ կը դառնամ ու էս աստղերի համարանքի չափ ոսկի կուտենամ:

— Դուն իշուն նայէ, քեզնից քեզ պէս հէշ մարդ դուրս գայն էլ շատ էր. էդ էլ մեծ բախդ էր...

— Ի՞նչ կ'ասես. թէ որ բախտը ուզենայ, ինձնից մեծ մարդ չի կարող դուրս գայ:

— Հա, հա, թէ որ բախտն էլ ուզենայ, էլի քեզնից մարդ դուրս չի գայ, ուր մնաց մեծ մարդ:

— Հաստատ, վիրաւորուած հարցրեց Աղա Նազարը:

— Հաստատ ու հաստատ, փախնքոտ:

— Ձէնդ կտրէ, գոռաց Նազարը:

— Կորի, գնա, հերիք մեծ-մեծ խօսիս, հոգիս հանեցիր, հարբած փախնքոտ, ասաւ կինը, իսկոյն տուն մտաւ ու դուռը ամուր փակեց:

Խեղճ Նազարը մնաց դուռը, վախից դուռը էր:

— Էս էլ իմ քօռ բախտից. որ տեղ է տեսնուած, որ կնիկը մարդուն դուրս անէ:

— Քեզ պէս մարդը չունենամ էլ, կը լինի, — ձայնեց ներսից կինը — ահա, առ թուրդ, առ մահաւիզ ու հայդէ, էլ աչքիս չերեւաս. և պատի ծակից դուրս ձգեց Աղա Նազարի «ղէնքերը»:

— Կնիկ ջան, ես ուր գնամ էս կէս գիշերին,

— աղաչեց Նազարը:

— Դրողի ծոցը, ուր կ'ուզես գնա, հոգիս ազատուի քեզնից:

Նազարը աղաչեց, պաղատեց, հնար չեղաւ:

— Այ քեզ բախտ. ճիշտ որ խելք ու կտրի-ճութիւն դարտակ բաներ են եղած, տխուր-տխուր ինքնիրեն խօսեց Նազարը ու իշու կողքին, չոր աղբի վրայ պառկեց ու չիմացաւ թէ ինչպէս քնեց:

Արեւը դեռ չէր ծագել, երբ Նազարը խայ-թւածի պէս զարթնեց. իշաճանճերը թափւել լցւել էին նրա քիթ ու բերնի վրայ, ուտում ու կծում էին խեղճ Նազարին:

Նազարը զայրացած, քնաթաթախ՝ տարաւ-բերաւ, ափով ամուր մէկ հատ զարկաւ իրեն քիթ ու բերնին: Ու մէկ էլ ի՞նչ տեսաւ — ճանճեր, ճանճեր, ամենքը սատկած, ջարդ ու փշուր եղած ճանճեր իրար վրայ թափւեցին գետին:

— Տօ, ես տղամարդ եմ եղել, մէկ զարկով հազարը սպանեցի...

Ու մէկէն ոտքի ելաւ, կարմիր մեծ թաշկի-նակը փռեց, մատները թաթխեց մեղանի մէջ ու մեծ տառերով վրան գրեց.

Աղա Նազար, Աղա Նազար,

Որ մէկ զարկով ջարդէ հազար:

Դրօշակի պէս թաշկինակը կապեց մահակի ծայրից, թուրը կախեց մէջքին, նստաւ իշուն, չիբուխը դրեց բերանը ու ծուխը ամպի նման բաց թողնելով ասաւ.

— Հողը էն տղամարդու գլխին, որ կնկայ անուն կուտայ:

Ու Նազար, դո՛ւ Աղա Նազար, էշը քշեց, ընկաւ մեծ ճամբան, ու գնաց դրօշակը ձեռքին, թուրը մէջքին, չիբուխը բերնին, գլուխը՝ բարձր, փափախը՝ ծոծրակին, հպարտ ու աղավայել...

Անցորդները, թէ ոտաւոր թէ ձիաւոր, տեսնում էին Աղա Նազարին, էշն ու թուրը, կարգում էին դրօշակը և վախից դողում էին:

— Աման, Աղա Նազար, ոտքդ պագենք, խղճա՛ մեզի, խեղճ մարդիկ ենք, աղաչում էին ճամբորդները:

— Գնացէ՛ք ձեր ճամբան, — հրամայում էր Աղա Նազարը. և ամենքից մի քիչ հարկ էր վերցնում, որից հաց ու ծխախոտ, որից օղի և չամիչ, որից արմաւ, նուշ և ուրիշ մանր-մունր բաներ:

— Սրանց դիմաց խելք ու կտրիճութիւն բանեցնելը ի՞նչ հարկաւոր է, այ՛ Աղա Նազար, խօսում էր Նազարը ինքն իրեն հետ. բախտն է բերում սրանց իմ դուռը, թէ որ բախտն ուղենայ, ոսկու քարվանսներ կը բերէ, առջեւս կը թափէ:

Ու գնաց Աղա Նազարը. շատ գնաց թէ քիչ՝ ճամբան գիտէ. մէկ էլ տեսաւ, որ սարի փէշերով փողի է բարձրանում ու փողու միջից զընդ հա զընդ, զընդ հա զընդ օրօր-էլով, շորորւե-

լով մի քարվան է գալիս. էն էլ ի՞նչ քարվան, գլուխը սարի տակն է, պոչը սարի գագաթի ամպերի միջից նոր է ծայր տալիս:

— Թէ որ բախտ ունենամ, էս քարվանը իմս կը լինի, ասաւ Աղա Նազարը:

Մօտեցաւ քարվանը. Աղա Նազարը քարվանապետի կեռ թուրն ու երկայն նիզակը տեսաւ թէ չէ՝ վախից ճանապարհի կողքին մի ժայռի տակ կուշ եկաւ:

Քարվանը եկաւ, հասաւ ժայռի դիմացը. մէկ էլ յանկարծ քարվանապետի աչքին դիպան իշու սուրուլիկ ականջները ու դրօշակի ծայրը, և գոռաց.

— Ո՞վ ես, ո՞վ կայ էդտեղ, մա՛րդ թէ սատանայ...

Լսեց Աղա Նազարը. մազ մնաց լեղին պատռէր. «Էս տեղ խելքի ու կտրիճութեան տեղ չէ, բախտ է հարկաւոր», ասաւ ու դուրս թուաւ քարի տակից, ցցւեց քարվանի առաջը.

— Ես եմ, ես՝

Աղա Նազար, Աղա Նազար,
Որ մէկ զարկով ջարդեմ հազար:

Քարվանի գլխաւորը տեսաւ դրօշակը, կարգաց, լսեց աղա Նազարի ահռելի խօսքերը, դարմացաւ-վախեցաւ, գլուխը կորցրեց ու մէկ էլ ուղտի վրայից իրեն վայր ձգեց Աղա Նազարի ոտքերի տակը:

— Աղա Նազար, Աղա Նազար, փէշդ եմ ըն-

կել, քարվանս քեզ լինի, իմ ու ընկերներին
կեանքը բաշխէ:

— Բաշխեցի, — խորխոր ձայնով ասաւ Աղա
Նազարը, զուր արունք անել չէ իմ ուզածը:

Քարվանսպետի ընկերները եկան, խոնարհ
գլուխ տւին Աղա Նազարին ու քարվանսը բեռնե-
րով յանձնեցին իրեն:

Աղա Նազար, հիմայ հաստատ, որ Աղա՛ Նա-
զար, էշը նստած անցաւ քարվանսի գլուխն ու
մէն-մենակ ետեւից քաշեց քարվանսը, կուշտ-
կուր ծխելով չիբուխը ու հետն էլ բարձր-բար-
ձրը խօսելով.

— Ես ասում էի չէ՞, թէ խելք ու կտրիճու-
թիւն դարտակ բաներ են, մարդուս բախտ է
հարկաւոր, բախտ. հիմի քարվանս տանիմ՝ քա-
ղաք, ծախեմ, ինձի համար մէկ քէօշք ու սարայ
շինեմ, ընկնիմ կողքիս, առքով-փառքով ապրիմ:

Գնաց, գնաց Աղա Նազարը ու մտաւ մի ու-
րիշ թաղաւորի հողը: Դու մի ասիր՝ այդ տե-
ղերը աւազականոց է. Աղա Նազարն էլ միամիտ
միամիտի պէս:

Աւազակները ճանապարհի եղերքներին որս-
կան շների պէս դարան մտած, աչք էին պահում
անցորդի. հէնց որ տեսան Աղա Նազարին, մեն-
մենակ, դրօշակը, անծայր քարվանսը ծանր բեռ-
ների տակ, առանց մարդ ու պահապանի, վրա-
ները սառը ջուր մաշւեց:

Երկար ու բարակ խորհուրդ արին, վերջը
աւազակապետը ասաւ թէ՛ դեւի ուժ կ'ունենայ
էդ մարդը, որ մէն-մենակ առել է հարուստ քար-
վանսը, ընկել է սար ու ձոր. կտրել անցել է հա-
զար ճամբայ, հազար չար ու բարի է յաղթել.
չէ, լաւն էն է, որ երթանք, մեր թրերը դնենք
Աղա Նազարի ոտքերի տակ, խնդրենք որ դառ-
նայ մեր պետը, նրա անունով աշխարհ կը տիրենք:

Ամենքը մէկ խօսք եղան, ու քառասուն հո-
գին մէկ մարդու պէս եկան, գլուխ տւին ու
թրերը դրին Աղա Նազարի իշու ոտքերի առջև:

Աղա Նազարը դեռ գլխի չէր ընկել, երբ աւա-
զակապետը ասաւ.

— Աղա՛ Նազար, Աղա՛ Նազար, մենք ամենքս
էսուհետ քու ծառան ենք. էս կտրիճների պետն
եմ ես. հիմի կը տեսնեմ, որ դու ես միակ ար-
ժանաւորը՝ մեր գլուխ - գլխաւորը լինելու:

— Ապրիք, տղերք, ասաւ Աղա Նազարը հը-
պարտ-հպարտ ու թուքը սրբելով. — Ես, որ մե-
նակ մէկ զարկով հազարը կը ջարդեմ, ձեզ հետ
մէկտեղ՝ հարուր հազարը չեղածի պէս, մեր դէմ
էլ աշխարհ չի կարող կանգնի:

Ու Աղա Նազարին վերցրին, տարան իրենց
բերդը, որ արծւի պէս թառել էր հեռու սարի
գլխին, աչքերը ամէն կողմ սրած:

Նստեցրին նրան փառքով օճախի գլուխը,
համեցրին խաս չիբուխը ու բարե բռնած կանգ-
նեցին ոտքի:

«Ես անգամին էլ խելքս ու կտրիճութիւնս ինձի բանի պէտք չեկաւ. մարդս պէտք է բախտ ունենայ, որ բախտաւոր լինի, թէ չէ ուժով-զօռով, խելքով բան դուրս չի գայ»։ մտածում էր Աղա Նազարը։

Աւագակները ասին.

— Աղա՛ Նազար, դու քու աղայութեանդ վայել հանգիստ նստիր, քու անունը մեզ վրայ լինի, հերիք է։

Ու քառսուն աւագակները Աղա Նազարի անունով զարկում էին քօչ ու քարվան, արշաւում էին գեղ ու քաղաքներ, կտրում, թափում, ջարդում, աւար անում ու հարկ դնում վրաները։

Ժողովուրդները ահ ու սարսափի մէջ էին. Աղա Նազարի անունը հերիք էր մինակ գեղ ու քաղաք լեղապատառ անելու։

Ու հաւաքւեցին գիւղ ու քաղաք. գնացին թագաւորի մօտ գանգատ թէ՛ չգիտենք ո՞վ է մեր թագաւորը, ո՞ւմ պիտի հարկ տանք, երկու թագաւորի հարկ չենք կարող տալ, մեռանք, մեռանք. կամ դու եղիր հաստատ թագաւոր, կամ երթանք Աղա Նազարի դուռը։

Թագաւորն էլ զօրք հաւաքեց ու եկաւ մի գիշեր բանակ դրեց Աղա Նազարի բերդի դիմացը։ Առաւօտ աւագակները տեսան զօրքը և եկան

ասին Աղա Նազարին։

— Աղա Նազար, Աղա Նազար,

Որ մէկ զարկով ջարդես հազար.

Դուն էս մեծ օրւայ համար էիր մնում, որ փառքդ շատնայ, անունդ ծովերը անցնի. թագաւորն եկել, անթիւ, անհամար վրան է զարկել, կռիւ կ'ուզէ։

Վախից Աղա Նազարի սիրտը սկսաւ դողալ ու չիբուխի ծուխը բերնից զօռով քշելով՝ ասաւ.

— Շատ լաւ, պատրաստւի՛նք, երթանք։

Ու իրեն մտքում խօսում էր նորից Աղա Նազարը. «Ես գիտեմ որ էստեղ էլ խելք ու կրտսիճութիւն դարտակ բաներ են, քանի՞ գլուխ ունիս թագաւորի զօրքի դէմ ելնելու, բայց բախտն է բանը. թէ որ բախտ ունենամ, թագաւորին կը յաղթեմ, տեղը կը նստիմ»։

Թագաւորի զօրքը իրար անցաւ թէ՛ ի՞նչպէս դուրս գանք Աղա Նազարի դէմ, որ մէկ զարկով հազար կը ջարդէ. մեզ համար մէկ է, ո՞վ ուզում է լինի թագաւոր. դուրս գան, կուլին իրար հետ, ո՞վ որ յաղթեց, թող նա լինի թագաւոր։

Եւ զօրքը բոլորով մէկ յայտնեցին թագաւորին թէ՛ թող ինքը մենակ երթայ Աղա Նազարի դէմ, Աղա Նազարն էլ մենակ գայ թագաւորի դէմ. թագը քաջին կը վայելէ, դուր արիւն թափելու ի՞նչ հարկ կայ։

Եւ զրկեցին պատգամաւորներ այս մտքով Աղա Նազարի մօտ:

— Շա՛տ լաւ, թող էդպէս լինի, հաշիւը մէկ — է, պատասխանեց կտրիճ Աղա Նազարը:

Թագաւորն էր. հրեղէն ձին նստած, թուրը բաշած, եկաւ՝ կանգնեց դաշտի միջին, Աղա Նազարն էլ սեւ էշը նստած, մէկ ձեռքին դրօշակը, միւսին ժանգոտ թուրը՝ եկաւ կանգնեց Թագաւորի դէմ:

Թագաւորը տեսաւ Աղա Նազարի կերպարանքը, էշն ու թուրը, մտածեց «Հը՛մ, հասկացանք, Աղա Նազարի կտրիճութիւնը իր խելքի մէջն է. էստեղ ուժի տեղ չէ, պէտք է նայեմ, ինչ որ նա է անում, էն էլ ես կանեմ»:

— Դո՞ւ ես Աղա Նազարը, — հարցում արաւ Թագաւորը:

— Աղա Նազարի նման չե՛մ, ի՛նչ է, չե՞ս տեսնում, կարդա՛ դրօշակս. — ասաւ Աղա Նազարը, ծնկները դողացին, ու վախից գլուխը թեքեց, պահեց իշու պարանոցի տակը. — «Հիմի կը զարկէ, հիմի կը զարկէ — մտածում էր Աղա Նազարը, խելք ու կտրիճութիւն էստեղ ի՛նչացու է. մինակ բանը մնացել է բախտին»:

Այնինչ Թագաւորն էլ Աղա Նազարի պէս գլուխը պահել էր ձիու պարանոցի տակ ու սպասում էր: Աղա Նազարը տեսաւ, որ զարկը ուշացաւ, ուղեց իմանալ թէ ի՛նչ կայ. տեսաւ, որ Թագաւորը իրեն պէս վախեցել է... ու մէկ էլ

աչք չթարթած՝ թրուաւ գետին ու տո՛ւր թէ կուտաս՝ ժանգոտ թրով մի հատ Թագաւորի գլխին, Թագաւորը ժամանակ չունեցաւ գլուխը վեր բարձրացնելու, Աղա Նազարը զարկում էր հա՛ զարկում, Թագաւորը թուլացած ընկաւ գետին, պատռւած գլխից արիւնը բղխում էր աղբիւրի պէս...

Աղա Նազարը վերցրեց Թագաւորի թուրը, կտրեց գլուխը ու թագը վրան՝ բռնեց բարձր, գորքին ու իր աւազակներին ցոյց տւաւ:

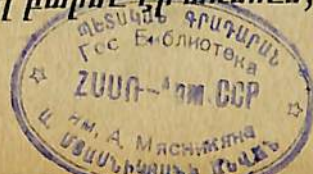
— Ապրա՛ծ կենայ մեր նոր Թագաւորը, Աղա Նազարը, — որոտաց գորքը, և թրմբուկներն ու փողերը թրնդացրին լեռ ու ձոր:

— Ապրած կենայ մեր մեծը, մեր Թագաւորը, Աղա Նազարը, — ուրախ ուրախ գոչեցին աւազակները:

Եւ գորքն ու աւազակները վազեցին դէպի Աղա Նազարը:

Զինւորները զենքերը դրին Աղա Նազարի ոտքերի տակ, գլուխները խոնարհեցին գետին, հպատակութեան երդում տւին: Յետոյ Թագաւորի թագը դրին Աղա Նազարի գլուխը, ծիրանին ձգեցին ուսերի վրայ, հեծցրին Թագաւորի նոյգը, ու երգով, պարով, թմբուկներով, հազար փառքով տարան քաղաք:

«Ես ասի ու կ'ասեմ, որ բախտն է բանը», մտածում էր Աղա Նազարը թագը գլխին ու Թագաւորի վայել բարեւ էր անում, բարեւ տալիս:

Ժողովուրդը, մայր ու մանուկ, տղայ ու աղ-
ջիկ, ծեր ու երիդասարդ, հարուստ ու աղքատ,
առաջ էին եկել Աղա Նազարին. մեծամեծները
ոսկէ մատուցարանի վրայ քաղաքի բանալիները
աղ ու հացի հետ մէկտեղ ներկայացրին Աղա
Նազարին:

Ու ամէնքը մէկտեղ ծունկ իջան և գօրքի պէս
հպատակութեան երդում տւին:

Գուսանները առաջ եկան և երգեցին.

Աղա՛ Նազար, մեծ թագաւոր,
Բարձր, գահդ շնորհաւոր.
Հազար տարի ապրած կենաս,
Ու յետոյ էլ մահ չունենաս:
Խեղճով, շնորհքով, փառաց փառքով
Անցնիս, դառնաս մեր երկնքով.
Դո՛ւ, մեր արեւ, պայծառ շողա՛,
Մեր թշնամին տեսնի դողայ:
Շուաքիդ տակ ապրինք անվախ,
Թուրդ կտրէ թէ՛ աջ, թէ՛ ձախ.
Թո՛ղ արեւը մայր չը մտնի
Հողիդ վրայ. մի՛շտ լոյս լինի:
Աղա՛ Նազար, մեծ թագաւոր.
Թուրդ, թագդ շնորհաւոր,
Ապրիս հազար, Աղա՛ Նազար,
Որ մէկ զարկով ջարդես հազար:

Մեծ հանդէսներով, յաղթական ու ծաղկե-
պսակ կամարների տակով տարան Աղա Նազա-

րին Քէօջք ու Սարայը:

Լողացրին վարդաշրով, անուշաբոյր իւղերով
օծեցին ոտքից-գլուխը, փղոսկրէ սանտրով մա-
զերը սանտրեցին. հագցրին գոհարազարդ ար-
քայական զգեստներ և խնդրեցին գահ բարձ-
րանալ:

Դրօշակը տարան Քէօջք ու Սարայի դար-
բասի ճակատին բարձր կանգնեցրին, որ յաղթա-
կան ծածանի՝ հպատակների վրայ՝ որպէս հո-
վանի, թշնամիների վրայ՝ որպէս սարսափ:

Թուրը կախեցին գահի վերև նախկին թա-
գաւորների սիրագործ թուրերի մէջ տեղը:

Ագնիւ էջն էլ, որ Աղա Նազարի ամէն քաջու-
թիւնների մէջ իր համեստ բաժինն ունէր, փաթա-
թեցին ոսկեթել ծածկոցներով, տարան արքայա-
կան ախոռը, տեղ տւին նժոյգների վերեւը ու
մսուրքի մէջ անպարպելի զարի՝ ընտիր, հատ-
հատ մաքրած:

Աղա Նազար բազմեց ոսկի գահի վրայ. յաղ-
թաւթ թագաւորի նազելի և չքնաղ թագուհին
եկաւ, խոնարհ գլուխ վեր բերաւ նոր թագա-
ւորին ու անաւ.

— Շնորհաւոր լինի թագդ, Աղա՛ Նազար,
դո՛ւ իմ թագաւոր, դո՛ւ իմ անյաղթ ամուսին:

Եւ Աղա Նազարը թագաւոր-ամուսնու պէս
գրկեց թագուհու նազուկ մէջքից ու տեղ հրամ-
ցրեց իր աջ կողքին:

Տէրութեան ամբողջ ժողովուրդը ընկաւ մեծ

խրախճանքի մէջ, այսպէսի խելօք ու հզօր թագաւոր ունենալու համար:

Աղա Նազարն էլ իր աւագակներին կարգեց մէկին վէզիր, միւսին նազիր, մէկին դահճապետ միւսին գանձապետ, մէկէլներին զօրապետներ ու նահանգապետներ:

Աղա Նազարը նստել, հանգիստ թագաւորում է, վէզիրը ու նազիրը կառավարում են երկիրը և օրէնքներ հնարում. դահճապետը գլխատում է օրինադանցներին, իսկ գանձապետը Աղա Նազարի պատկերով փող է կտրում:

Զօրապետները նոր հողեր են կցում Աղա Նազարի հին հողերին, նահանգապետներն գանձերի վրայ գանձեր դիզում:

Աշխարքով մէկ տարածուել է Աղա Նազարի մեծ անունը, ամեն բերան նրա գովքն է երգում:

Աղա Նազարի հին կնիկն էլ լսեց նրա համբաւը, եկաւ կարօտով գրկեց թագաւոր ամուսնուն, գովեց նրա խելքն ու շնորքը և թագաւորական հրամանով նստեց նրա ձախ կողքին:

Եւ տարի բոլոր հազար ու մէկ ջահերով փառւած էին Աղա Նազարի Քէօշք ու Սարայները, տարի բոլոր խնջոյք կար մարմարէ կամարների տակ:

Դուրսը թնդում էին զօրքի կեցցէները, և թմբուկները որոտում թագաւորի փառքի համար:

Բազմել էր Աղա Նազարը գահի վրայ, թագը գլխին, ծիրանին ուսերին, չքնաղ թագուհին աջ կողքին և իրեն կնիկը ձախ կողքին:

Ոտքերի տակ շարւել էին տէրութեան մեծամեծները և նրանց սիրուն կնիկները: Իմաստուններն ու գուսանները զարմանում էին ու փառաբանում Աղա Նազարի խելքն ու կտրիճութիւնը:

Մեռաքսէ բարակ բողբոխի մէջ մշուշաժ սիրուն աղջիկները և ոսկէգանգուր մանկկաւիկները պարում էին ու երգում:

Հազարան վարդերի անուշ հոտով ու հազարան բլբուլների անուշ երգերով հարբած էին ամէնքը:

Աղա Նազարը ծխում էր մարգարտէ չիբուխը ու խմում հարիւր տարւայ գինին:

Խմում էր գինին ու թուքը սրբելով շոյում էր նազելի թագուհու այտերը ու մեղմիկ ասում ականջին.

— Տեսա՞ր, թագուհիս, ես ի՞նչ խելօք ու կտրիճ մարդ եմ, գլ իր տեղից ելայ, յաղթեցի թագաւորին, սիրուն կնիկը առայ, դառայ թագաւոր. աշխարքիս երեսին, ասել եմ, էլի կասեմ, բախտ մախտ դատարկ բաներ են, խելք ու կտրիճութիւն է մէնակ պէտք:

Ու թագուհին մանրիկ ժպտում էր ու թուշը դէմ անում Աղա Նազարին. քաջ ու կտրիճ Աղա Նազարն էլ անուշ պաշ էր անում ու խմում

հարիւր տարւայ գինին:

Խմում էր ու դառնում իր կնկանը, բոթում էր նրա կողքը ու փսփսում ականջին:

Տեսա՞ր, կնիկ, ես չէ՞ի ասում թէ խելք ու կտրիճութիւնը դարտակ բաներ են աշխարքիս երեսին. մարդս բախտ պէտք է ունենայ, մէնակ բախդ... Ծիծաղում էր կնիկը ու կարմիր թուշը դէմ անում Աղա Նազարին, բախտաւոր Աղա Նազարն էլ գզերի իրեն հին սովորութեան պէս կծում էր կնկայ թուշն ու խմում հարիւր տարւայ գինին:

Յետոյ թիկն էլ տալիս գահի բեհեզեայ բարձերին, ծխում էր մարգարտէ չիբուխը, և միտք էր անում աշխարքի բանը ու քահ-քահ ծիծաղում:

Եւ մինչեւ այսօր էլ կայ ու կենդանի է Աղա Նազարը, նստել է գահի վրայ, ծխում է մարգարտէ չիբուխը, և միտք է անում աշխարքի բանը ու քահ-քահ ծիծաղում...

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0349040

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐԴԱՐԱՆԻ ԺԱՂՈՎՐԳԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՅՐ

«Մատենաւար Ազգակ»

	ՉԼԱՆԵ
1. Կարմիր Լուսեր Բարեկամէն, Սիսականքի	3 50
2. Հայի Ուղ, Վերանկա Փախազեանի	6 —
3. Յեղին Սիւս, Գանիկ Վարսմանի	9 —
4. Յայգադոյ, Ռարէն Զարգարեանի	7 50
5. Թայր, Անարդ Յրանի, քղմ. ճ. Մ.	7 —
6. Սանթ, Վերանկա Փախազեանի	5 —
7. Արու Լալա Մահարի, Ա. Խանակեանի	2 50
8. Մայր, Ղ. Մեղիկեանի	4 —
9. Վերմին, Լեւոն Շանի	6 —
10. Պարսաւանի, Ա. Անարանեանի	5 —

«Կարմիր Տեսակներ»

1. Մեծ Խաւսամբ, Ասով	4 —
2. Կուսակներ Սասունի Կախնեւէն, Սպարի	2 —
3. Եւր Կիւ, Եւր Աւելեան, Գեղամ Վ.	3 50

«Հասարակագիտական Մատենաւար»

1. Ինչ է Ազգայնի, Գ. Խանովի	6 —
---------------------------------------	-----

Նշանակւում էր ծանուցումը յայտնի հասակները